

POBHĚTY BEURONSKÉ ŠKOLY PRO ČESKÉ UMĚNÍ NA SKLONKU 19. STO- LETÍ

Miroslav Kunštát

Dosud ne zcela zvládnutým úkolem současné sociologie umění je masový a v různých oblastech světa v podstatě synchronní příklon publika k uměleckým výpovědím onoho rozporuplného a krystalizačního období, jakým byla secese. Nezasahuje však toto období zrodu a přerodu pouze pro sympatie k novému, tj. k tomu, co v ní bylo později proklamováno za zárodek modernosti, nýbrž vyhledává s oblibou i prvky antikvující, souznějící spíše s hledáním předchozích romantických generací. S tím patrně souvisí i nově probuzený zájem o nazarénismus, směr studených forem a vroucího náboženského citu. Přesvědčivě to zrcadlila i nedávná výstava Die Nazarener ve frankfurtském Städelu /1977/ /1/.

Dnes se již povětšinou neztotožňujeme se shovívavým pohledem minulosti na tento směr, který byl vyjádřen např. v klasičtém díle Mutherově /2/. Herbert Schindler prezentoval nazarénismus naopak jako plnohodnotnou a organickou součást evropského romantismu, jako významnou odpověď na taedium vitae místa a doby. /3/ Ve freskách vily Casa Bartholdy vidí náznak onoho „Gemeinschaftswerku“, který v rigorózní čistotě rozvinuli později zakladatelé b e u r o n s k é š k o - l y - Desiderius Lenz a Gabriel Wüger. Oběma však na nazarénismu vadil - při vší úctě k němu - charakter náboženského umění „ex professo“, stimulovaného spíše citem, nikoliv kánonem. /4/

Pro českou oblast má pak nesmírný význam skutečnost, že se po roce 1880 stala jedním z hlavních středisek beuronského umění, a sice v souvislosti s umístěním beuronské benediktýnské kongregace v pražském klášteře v Emauzích. Dosud bohužel neexistuje komplexní analýza této české kapitoly „Scholae artis Beuronensis“, ačkoliv jsou to právě Čechy, které poskytují vzorné a výsostné ukázky tohoto umění, oži-

vujícího ve službách liturgie ducha staroegyptských a babylónských reliéfů, raných řeckých plastik a starokřesťanských mozaik, umění rehabilitujícího pro oblast výtvarnou podobně zákony, které platí např. v nauce o hudební harmonii.

Emauzy i Monte Cassino byly bolestně postiženy válečným požárem. Skvostem beuronského umění však zůstává i nadále - pomíneme-li starší periodu výzdoby arcidiecéze sv. Martina v Beuronu - pražský klášter sv. Gabriela na Smíchově. Vždyť Lenzova Pietas nad kruchtou zdejšího kostela bývá označována za tvůrčí vrchol beuronského umění vůbec: „Die Geschichte dieser Pietá ist die Geschichte des P. Desiderius Lenz und der Beurer Schule“, říká o ní vynikající znalec beuronského stylu Ansgar Pöllmann. /5/ Tamtéž nalezneme i malby jednoho z pařížských Nabis - Jana /Willibrorda/ Verkadeho. Část těchto maleb v bývalém klášteře byla bohužel zničena a celkový stav smíchovského objektu je dnes vážnou výzvou pro pracovníky naší památkové péče.

Formální a duchovní sprízněnost Beuronu se secesí byla několikrát vzpomenuť. Dokumentovala to zejména vídeňská výstava V.B.K.Ö. Sezession Die christliche Kunst v prosinci 1905, kde se ukázky prací beuronské školy ocitly v symbióze s díly Gauguinovými a Denisovými, či nověji výstava The Symbolism v New Yorku v listopadu 1970. Podle Jiřího Muchy vedou do „podzemní dílny pátera Desideria“ i krůčky k pochopení některých fází tvorby Alfonse Muchy. /6/ Reminiscence na nazarenizující proud v beuronském umění, představovaný především Gabrielem Wügerem a Lukášem Steinerem, vyvolávají některé vitráže a nástěnné malby Františka a Marie Urbanových, kteří ve výzdobě chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě vytvořili jakýsi nacionálně podbarvený pandán k emauzskému kostelu. V kostele Nejsv. Trojice v Kolíně se dokonce mohl Urban s beuronskými řádovými umělci bezprostředně spolupodílet na výzdobě interiéru. Pobyt na Monte Cassinu a setkání s beuronským uměním určilo umělecký vývoj malíře Viktora Foerster a pozdějšího emauzského mnicha, malíře a restaurátora Jaroslava /Pantaleona/ Majora.

Beuronská škola k nám přinesla třešť stylových podnětů, které lze mnohdy jen obtížně sledovat. Emauzská umělecká ko-

lonie tvořila zároveň jakousi „konkurenci“ výtvarnému oboru Křesťanské akademie a plnila v oblasti architektury a sakrálního umění úlohu konzultativního orgánu. Wüger a Lenz jsou např. zmiňováni jako poradci v druhé fázi výzdoby karlínského jubilejního chrámu sv. Cyrila a Metoděje i jinde. /7/

Tato „poslední hieratická dílna v Čechách“ nebyla však dílnou zcela skrytou. V širokém povědomí veřejnosti jsou tzv. svaté obrázky a misálky, kolportované samostatným nakladatelstvím Beuroner Kunstverlag či emauzským opatstvím v Praze, tolik se odlišující od běžné produkce tohoto druhu /mimocho-dem: uvědomujeme si vždy široký dosah těchto forem „také uměleckého“ působení, a to v citové dimenzi velmi vypjaté?/.

Stopy Beuronu směřují za hranice Čech, odkud také pocházejí. Impulsy tohoto umění jsou dnes téměř nepovšimnuté. Pro to měl pravdu autor příslušného hesla v Kindlerově lexikonu /8/, když označuje jeho působení za „eher anregend als wirklich erneuernd“. V podstatě češství je však ustavičné hledání širšího nadnárodního kontextu, smysluplné odpovědi na ono dějinami podmíněné taedium vitae. Beuronské umění zde plní úlohu zprostředkující, byť jako zdánlivě cizokrajný import. Pro německé a švýcarské malíře z Emauz se stala tato země druhou vlastí, v níž cítili - řečeno slovy francouzské básnířky Suzanne Renaudové, pohřbené v těžké půdě Českomoravské vysočiny - „tajemnou sílu tu, již vzhůru vznáší klas/zahrádky, růží v nich je nemnoho i stromků/ a hruď, již mate čas“. /9/

POZNÁMKY

- /1/ Srov. katalog výstavy - Die Nazarener. Städel, Frankfurt a. M. 1977.
- /2/ Richard Muther, Geschichte der Malerei III, 6. vyd. Leipzig 1936, s. 398-408.
- /3/ Herbert Schindler, Nazarener. Romantischer Geist und christliche Kunst im 19. Jahrhundert, Regensburg 1982, zvl. s. 38-39, 194-196.
- /4/ Desiderius Lenz, Zur Ästhetik der Beuroner Schule, Wien 1898, s. 24 n. O teorii a počátcích beuronského umění viz nejnovější práci Haralda Siebenmorgena, Die Anfänge der Beuroner Kunstschule: Peter Lenz und Jakob Wüger 1850-1875, Sigmaringen 1983.
- /5/ Výrok A. Pöllmanna cit. u Josepha Kreitmaiera, Beuroner Kunst. Eine Ausdrucksform der christlichen Mystik, Freiburg i. Br. 1923, s. 66.

- /6/ Jiří Mucha, Alfons Mucha, Praha 1982, s. 104.
- /7/ J. Šámal, Chrám Cyrila a Metoděje v Karlíně. Poklady umění v Čechách a na Moravě LIX, Praha 1944, s. 8.
- /8/ Kindlers Malerei Lexikon Bd. VI, hrsg. von Kurt Fassmann, bearbeitet von Wilhelm Rüdiger, Zürich 1971, s. 122-123.
- /9/ Z rukopisné pozůstalosti přeložil O.F. Babler.